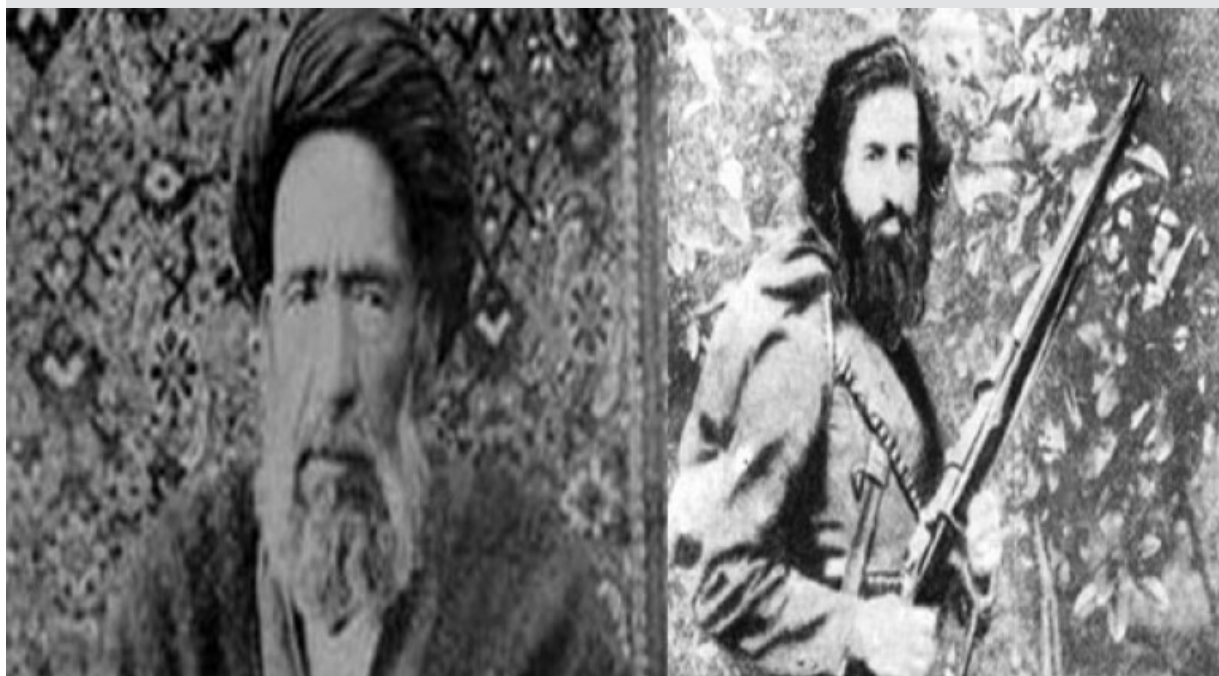

میرزا کوچک خان و سید حسن مدرس؛ نزدیکی در دو مسیر متفاوت

اما وجه مشترک مدرس و میرزا کوچک خان که امروز بیش از هر چیزی پررنگ می شود همان وجه مذهبی است که تلفیق سیاست و اسلام را نشان می دهد. هرچند تاکتیک هر دو نفر تفاوت های عمده ای با یکدیگر داشت، ولی اسلام گرایی بیش از هر چیزی آن ها را به یکدیگر نزدیک می کند.

شکوفه های زیتون- دهم و یازدهم آذر سالگرد شهادت میرزا کوچک خان و سید

حسن مدرس در ایران گرامی داشته می شود. دو شخصیتی که هیچگاه موفق به دیدار یکدیگر نشدند اما وجه تشبیهات آن ها در یک بازه زمانی نزدیک به هم آن ها را به یکدیگر مربوط ساخته است و حتی یاد و نام آن ها با یکدیگر تعریف می شود. هر دو روحانی بودند و فعالیت های خود را با مشروطه آغاز کردند و در تقابل با رضاخان پهلوی در دو دوره متفاوت جان خود را از دست دادند.

از سویی آن ها در بین دولتمردان قاجار خط قرمزها و استثناهایی داشتند. مستوفی الممالک از آن دست افرادی بود که از سویی رفاقت شخصی و سیاسی با مدرس و از سوی دیگر سعی بر ارتباط با میرزا کوچک خان را نیز داشت و حتی در زمان نخست وزیری وی شاهد کم شدن فعالیت های میرزا بودیم، از سوی دیگر وثوق الدوله از سوی هر دو نفر به عنوان خائن و نوکر اجانب شناخته می شد. دیگر ویژگی این دو شخصیت قرائت مذهبی از سیاست بود که در منش و افکار شخصی آن ها نیز هویدا بود. هر دو نفر نیز در مسیر خود با به طور اجباری و یا اختیاری با کسانی رابطه برقرار کردند که امروز مدافعانشان کمتر به آن می پردازند و مخالفانشان بر آن تاکید جدی دارند. مدرس را به دلیل مخالفت با طرح جمهوریت رضاخان و انتقال قدرت به دودمان پهلوی و همچنین تلاش برای استیضاح سردار سپه به حمایت از قاجاریه و میرزا کوچک جنگلی نیز به دلیل دوستی با شوروی ها و تشکیل جمهوری سوسیالیستی در گیلان به همکاری با کمونیستها و منش چپ گرایانه متهم شده اند.

اما وجه مشترک مدرس و میرزا کوچک خان که امروز بیش از هر چیزی پررنگ می شود همان وجه مذهبی است که تلفیق سیاست و اسلام را نشان می دهد. هرچند تاکتیک هر دو نفر تفاوت های عمده ای با یکدیگر داشت، ولی اسلام گرایی بیش از هر چیزی آن ها را به یکدیگر نزدیک می کند. در آن دوره روحانیون هیچگاه چنین به صورت اجرایی در صحنه حاضر نبودند و بیشتر نقش رهبرانی را ایفاء می کردند که از اندرونی خانه و یا مساجد به هدایت و اندرز سیاسی می پرداختند. اما یکی در میدان پارلمان و دیگری با لباس رزم وارد این صحنه شدند که البته در هدف خود نیز سرانجامی جزء مرگ پیدا نکردند، زیرا به دلیل عقاید خاص خود حاضر به تسلیم شدن نبودند و در این راه به شنیع ترین شکل ممکن به قتل رسیدند.

در این راه به نظر می رسد میرزا کوچک خان بیشتر از سید حسن مدرس اسیر خیانت ها و نامردی ها شدو شاید مسیر اشتباهات وی نیز بیشتر به چشم می آید. هر چند بخشی از آن چه اشتباهات میرزا می خوانند به عقاید میهن پرستانه وی نیز بر می گشت.

که تا حد ممکن از جنگ با نیروهای داخلی ابا داشت و در راه عقب نشینی به خاطر عدم رودررویی با قزاق‌ها بسیاری از یاران خود را تسلیم شده دید. از سویی مدرس و میرزا کوچک خان در مقابل تلاش برای سازش با رضاخان هرگز روی خوشی نشان ندادند. رضا خان سعی داشت با هر دو از دریاچه مصالحه بیون بیرون بیاید. با استفاده از مستوفی الممالک سعی نمود از طرفی مدرس را ساکت نماید و در مبارزه میرزا کوچک خان تغییراتی ایجاد نماید و فضا را برای مذاکره باز نماید، اما در نهایت مشخص شد روحیه استبدادخواهی و تمایت طلبی رضا خان نمی تواند در مقابل روحیه مذهبی و اعتقادی آن دو نفر تاثیر زیادی بگذارد. حتی با وجود این که میرزا و یارانش اقدام به تشکیل جمهوری در گیلان کردند و از سوی دیگر مدرس به شدت با تشکیل نظام جمهوری مخالفت ورزید بازهم به نظر می رسد تفاوت جبهه و مکان این دو در مقابل استبداد و اجانب باعث شد که چنین تفاوت هایی شکل بگیرد. اما آن چه از مدرس و میرزا کوچک خان در زمانه امروز باقی مانده است تا حدود زیادی تفاوت عمده ای با قرائت رسمی و قلعی از آن ها دارد، آن چه این دو بر جای گذاشته اند معرفی سیاسی مبتنی بر آموزه های مذهبی است، اما نمی توان تاثیر سیاستمداری را در زمان خویش نادیده گرفت. آن ها در مقابل قرائت اسلامی قرار می گیرند که روحانیت را از کار در سیاست منع می کند. میرزا کوچک خان که رسماً نشان داد برای مبارزه می توان لباس روحانیت را نیز به کنار گذاشت و سید حسن مدرس هم خود را مقابل اسلامی قرار می دهد که هرگونه همکاری و حضور در هر هیات حاکمه ای را نفی می کنند. مدرس به عنوان یک اصلاح طلب مسلمان و میرزا کوچک خان به عنوان یک انقلابی مذهبی نشان دادند که در سیاست ضمن پابندی بر اصول و ضمن تاکید بر استبداد ستیزی و رد دخالت بیگانگان میتوان از مذاکره، تدبیر، تعقل، همکاری نیز بهره برد. این همان نکته ای است که سبب شده جایگاه آن ها در میان مردمان ما دارای احترام بیشتری باشد. وگرنه چه بسا هیچ نام و نشانی از آن ها جز پاورقی کوچکی باقی نمی ماند. / گیل خبر

تاریخ کپی و تهیه ی فایل پی.دی.اف.: ۳۰ مرداد ۱۳۹۶ (۲۱ آگوست ۲۰۱۷، ۲۸ ذالقعده ۱۴۳۸)